

**RUKOPIS
KRÁLOVÉDVORSKÝ**

ZÁBOJ A SLAVOJ

*S černa lesa vystupuje skála,
na skálu vystúpi silný Záboj, obzíra krajiny na vsě strany,
zamúti sě ot krajin ote vsěch, i zastena pláčem holubíným.
Sědie dlúho, i dlúho sě mútie;
i vzchopi sě vzhóru,
jako jelen dolóv lesem,
lesem dlúhopustým bystro spěcháše,
ot muže k muži,
ot silna k silnu,
po vsickej vlasti.
Krátká slova ke vsěm skryto rěče,
pokloni sě bohóm,
otsud k druhu spěcha.
I minu den prvý,
i minu den vterý;
i kdaž za třetiem luna v noci bieše,
sněchu sě mužie sěmo v les črn.
K něm zdě Záboj,
otvede je v úval,
v poníženy úval
hlubokého lesa.
Stúpi Záboj najnížeje dolóv,
vze varito zvučno:
„Mužie bratrských srdec
i jiskrených zrakóv!
Vám pěju najníží z dola:
piesň ide z srdce mého,*

*z srdce najnížeje
pohrůžena v hori!
Otčík zaide k otcem,
ostavi v dědině
dietky svoje i svoje lubice,
i neřeče nikomu:
báťo! ty mluvi k něm
oteckými slovy.
I přiide cuzí úsilno v dědinu,
i cuzími slovy zapovídá;
i kak sě zdie v cuzej vlasti
ot jutra po večer,
tako bieše zdiati
dietkám i ženám;
i jedinu družu nám imieti
po púti vsěj z Vesny po Moranu.
I vyhánie z hájev vsě krahuje;
i kací bozi v cuzej vlasti,
takým sě klaněti zdě,
i jim oběcati oběť.
I nesměchu sě býti
v čelo před bohy,
ni v súmrky jim dávati jiesti.
Kamo otčík dáváše krmě bohóm, kamo k něm hlásat cho-
díváše,
posěkachu vsě drva,
i rozhrušichu vsě bohy.“
„Aj, ty Záboju! ty pěješ
z srdce k srdcu piesňu z středa hoře;
jako Lumír, ký slovy i pěniem
bieše póhýbal Vyšehrad i vsě vlasti,*

tako ty mě i vsiu bratř.
Pěvce dobra milujú bozi:
pěj! tobě ot nich dáno
v srdce proti vrahóm!“
Zřě Záboj na Slavojeva
zapolena zraky,
i pěniem dále srdce jimáše:
„Dva syny,
jejú hlasy přecházesta v muska,
vycházievasta v les;
tamo mečem i mlatem
i oščepem učista paží;
tamo pokrysta,
i vracesta sě rozkosem.
Kehdy paže jejú bieše dorostla,
i jejú umi proti vrahóm,
i doróstáchu druzi bratřieci:
ajta, vsi vyrazichu vz-vrahy!
i by krutosť jich búřúcé nebe,
i v dědiny vrátiše sě byvšie blahost“
Aj! skočichu vsici v dól k Záboju,
i tiščechu jej v přesilná paži,
i z prsú na prsy vsi kladechu ruce;
věhlasno dávachu slova k slovóm.
I přicházéše noc před jutro:
aj, vystúpichu z úvala,
rózno vezdě, ke vsěm dřevóm,
ke vsěm stranám bráchu sě lesem.
I minu den, i minu den vterý;
i po třetiem dni,
kehdy sě zatemníše noc,

*bra sě Zábój v les,
lesem za Zábójem sbory;
i bra sě Slavoj v les,
lesem za Slavojem sbory.
Vsiak imě vieru k vojevodě,
vsiak srdce úporno králu,
vsiak zbraň bystru na král.*

*„Aj Slavoji bratře!
tamo k modru vrchu,
vrch ten po všech po krajinách;
tamo zaměřímy chody,
ot vrcha k ranému sluncu;
tamo les temen,
tamo si podámy ruce.*

*Nynie beř sě lisími skoky,
i jáz tako poidu tudy.“*

*„Aj Záboji bratře!
čemu naše braň jmá tepruv ot vrcha
sotpati krutosť?
otsavad buřmy protiv králevým vrahóm!“*

*„Slavoji bratře!
kdaž hada potřieti chceši,
na hlavu najjistějé:
tamo hlava jeho!“*

*Rozstúpi sě mustvo lesem,
rozstúpi sě v pravo, v levo:
tudy taže Zábójevým slovem,
onamo slovem prudka Slavoje,
hlubinami lesóv k modru vrchu.
I kehdy bieše pět' sluncí,
podasta si přěsilně ruce,*

*i pozřěsta lisíma zrakoma
na královy voje.*

*„Sraziti nám drbí Luděk voje,
voje své pod jednu ránu.“*

„Aj Luděče!

*ty si parob na paroby krále!
ty rci svému ukrutníku,
že dýmем jest' nám velenie jeho.“*

*I rozlúti se Luděk,
ručíem hlasem svola své voje:
podnebesie bě plno osvěty ot slunce,
v osvětě plno blska z králevých vojev,
hotovi vsici nohú v krok i rukú v braň,
Luděkova-dle slova.*

„Aj Slavoji bratře!

*tudy spěj lisími skoky,
já z poidu vstřiecu jim v čelo.“*
*I vyrazi Záboj v před jako krupobitie,
i vyrazi Slavoj v bok jim jako krupobitie.*

„Aj bratře!

*ti-sie nám krušichu bohy,
ti-sie nám kácechu dřěva,
i plašichu krahuje z lesóv:
bozi nám vícestvie dajú!“*

*Aj, prudkost' vyrazi Luděkem
z četných vrahóv protiv Záboju;
i vyrazi Záboj,
hoříuciema očima v Luděk měři,
dub protiv dubu, zřieti ze všeho lesa;
Záboj hna protiv Luděku nade vše voje.
Luděk uderi silným mečem,*

*přetě tříe kóže v ščítě;
i uderi Zábój mlatem,
otskoči hbitý Luděk,
v dřěvo vrazi mlat,
i skoti sě dřěvo na voj,
i třiedeseť jich otide k otcem.
I zluti sě Luděk:
„Aj ty zhovadilý!
ty veliká potvoro hadóv!
mečem sě potýkaj se mnú.“
I máše Zábój mečem,
kus ščíta vrahu otrazi;
i tasi Luděk,
meč sě smeče po koženě ščítě.
I zapolesta sě oba k ranám,
ranami vsě po sobě stesasta
i vsě kolem zbrocesta krviú,
i krviú zbrocechu je mužie
kolkol jejú vezdě v přělutej sěči.
Slunce přěide poledne,
i ot poledne juž na pól k večeru:
i váleno ješče,
ni sěmo ni tamo ustúpeno;
i váleno zdě,
i váleno tamo ot Slavoje.
„Aj ty vraise, běs v tě!
čemu ty našu krev pij eši?“
I chopi Zábój svój mlat,
i otskoči Luděk;
napřeže mlat Zábój výš vzhóru,
i vrže po vraise:*

letie mlat,
rozskoči se ščit,
za ščítom se rozskočista Luděkova prsy.
I uleče se duše těžka mlata,
i mlat i dušu vyrazi,
i zanese pět siehóv u vojsku.
Strach vrahóm vyrazi z hrdl skřěky,
radost' vzevzně z úst vojnóv Zábojevých
i zajiskři z radostnú zrakú.

„Aj bratřie!

bozi ny vícestviem dařichu:
rozstupi se vás jeden hluk
v pravo i v levo;
ze vsěch údolí sěmo svedťte koně,
koni řehci vešken ten les!“

„Záboji bratře, ty udatý lve!
neupúščeť búrřit u vrahy!“

Ajta! otvrže Záboj ščit,
i v ruce mlatem i v druhej mečem,
tako i u prieč proráže dráhy u vrazech.

I by upěti vrahóm
i by ustúpati vrahóm;
třas je hnáše z bojišče,
strach z hrdl jich vyráže skřěky.

Koni řehce vešken les.

„Vzhóru na koně!

s koni za vrahy
přeše vsě vlasti!
ručí koni neste v patách za nimi
našu krutost’!“

I vzskočichu hluci vzručie koně,

*i skok na skok
po vrazech sě hnachu,
ránu na ránu
soptichu krutú krutosť.
I míjechu rovně,
i hory i lesy:
v pravo i v levo
vsě ubiehá v zad.
Hučie divá řeka,
vlna za vlnú sě valé;
hučechu vsi voji, skok na skok
po vrazech sě hnachu
ránu na ránu
soptichu krutú krutosť.
I míjechu rovně,
i hory i lesy:
v pravo i v levo
vsě ubiehá v zad.
Hučie divá řeka,
vlna za vlnú sě valé;
hučechu vsi voji,
skok na skok
vsě sě hnáše přes buřiućú řeku:
vody uchvátichu mnostvoie cuzích,
i přenesechu své zvěty
na druhý břeh;
i po krajinách vezdě
v šíř i v šíř.
Lutý ostřiež rozepě
svoje křiedle dlúžě,
bystro léta za ptactvem:*

Zábojevi voji rozehnachu se v šíř,
vezdě po vlastech
hnachu luto po vrazech,
vezdě srážechu je
i stupachu koni.

Nocú pod lunú za nimi luto,
dnem pod sluncem za nimi luto; i opěty temnú nocú,
i po noci šedým jutrem.

Hučie divá řeka,
vlna za vlnú se valé;
hučechu vsi voji,
skok na skok

vsě se hnáše přes buřící řeku:
vody uchvátichu mnostvie cuzích,
i přenesechu své zvěsty
na druhý břeh.

„Tamo k šedým horám!
tamo dobuři naše pomsta!“

„Aj Záboji bratře!
juž nám nedaleko hory,
a juž hlúček vrahóv,
i ti žalostivo prosie.“

„Vratno krajinú:
tudy ty, jáz tudy,
vyhubit vsě králevo!“
Viatr búří přes vlasti,
vojsky búřie přes vlasti,
v pravo i v levo,
vezdě šíru silú vojsky
v radostném hluce.

„Aj bratře, aj šerý vrch!

*bozi ny tamo vícestvem dařili,
tamo i věle duš tĕká
sĕmo tamo po dřěvech;
jich bojĕ sĕ ptactvo i plachý zvĕř,
jedno sovy nebojá sĕ.“*

ČESTMÍR A VLASLAV

*Neklan káže vstáti k vojně
káže kniežeciami slovy
protiv Vlaslavu.*

*Vstachu voje, vstachu k vojně,
vstachu na kniežecie slova
protiv Vlaslavu.*

*Holedbáše sĕ Vlaslav knĕz
vícestviem nad Neklanem
nad slavným knĕzem.*

*Pustíáše meč i oheň
v krajiny Neklaniny
i hlásáše nad hrabivými
meči svojich vojnóv
pohanĕnie Neklanu.*

*„U boj, Čsstimířĕ, vedli mé sbory,
hadlivĕ ny pozývá
nadutý Vlaslav!“*

ZBYHOŇ

*Poletova holub
se dřěva na dřěvo,
žalostivo vrka*

hoře všemu lesu:
„Aj ty lese širý!
v tobě jáz letávach
s holubicú drahú,
s milú, přesmilitkú.
Ach! a zlobný Zbyhoň
chváti holubicu,
i otnese u hrad,
ach! a u hrad tvrdý!“
Aj, obcháze junoš
kol tvrda hrada,
žalostivo vzdycha
po svej drahej milej.
Ot hrada na skálu,
na skálě si sěde,
žalostivo sedie,
s němým lesem mlčie.
I přiletě holub,
žalostivo vrka.
Podviže junoš
hlavu k němu, vece:
„Ty holúbče mutný!
tobě mutno samu.
Tobě-li krahujec
uchváti tvú družu?
Ty Zbyhoni tamo
na tom tvrdě hradě,
ty uchváti moju
drahú, předrahúčkú,
a otnese, ach! u hrad,
u hrad u tvrdý!

*Holúbče! ty bysi
byl válel s krahujem,
kdyby tobě bylo
srdice udatno;
ty bysi byl vydřel
krahujcu svú drahú,
kdyby tobě byla
dravá, ostrá drápy;
ty bysi byl zabil
krahujce zlobného,
kdyby ti byl tvrdý,
masožravý nosec!“*

*„Vzhóru, mutný junošě,
ženi na Zbyhoň!*

*Tobě srdce přeudatno
proti vrahu,
tobě protiv jemu
braně silná, ostrá,
tobě jemu v hlavu
těžek železný mlat!“*

*Ručě junošě dolóv,
v dolě temným lesem.*

*I vze na sě svoju braň
i na rámě mlat svůj,
spěje lesem temným
ku hradu ku tvrdu.*

Bě u hrada tvrda.

Nocú vezdě temno.

Tluče sílnú pěšťú.

„„Kto to ?“ „s hrada slova.

„Já sem lovec bludný.“

Otvoríe sě vrata.
Tluket silnú pěšťú:
otvoríe (sě) vteré.
„Kdě vladyka Zbyhoň?“
„„Za velikú sieňú.“ „
Tamo Zbyhoň vilný,
tamo plaka děva.
„Aj, otvoři lovcu!“
Neotvoři Zbyhoň.
I rozrazi mlatem
dřvi silný junoš,
i rozrazi mlatem
Zbyhoněvi hlavu.
Hradem vezdě běha,
i vsě v hradě pobi.
U svej krásnej děvy
do úsvěta leže.
Přijde rané slunce
(v) vrcholy dřev k hradu;
přiide nová radost'
v junošino srdce,
že svú krásnú děvu
chova silnú pažú.
„Čie ta holubice?“
„„Zbyhoň ju uchvátí;
jako mě zdě věza,
tak ju v tvrdě hradě.“ „
„V lesy s tvrda hrada!“
I letieše v lesy,
i letieše sěmo,
i letieše tamo

*se dřeva na dřevo
se svým holúbce,
s holúbce spáváše
na jedné větvi.
Vzradova se děva,
se svým junošú
chodi šemo tamo,
vezdě kamo zechtě,
s milítkem spáváše
na jednom ložici.*

ŽEŽHULICE

*V širém poli dubec stojí,
na dubci žežhulice
zakukáše, zaplakáše,
že není vezdy jaro.
Kakby zráló žitko v poli,
by vezdy jaro bylo?
Kakby zráló jablko v sadě,
by vezdy léto bylo?
Kakby mrzli klasi v stozě,
by vezdy jeseň byla?
Kakby děvě těžko bylo,
by vezdy sama byla!*

SKŘIVÁNEK

*Pleje děva konopě
u panského sada;
pytá se jiej skřivánek,*

pro če žalostiva?
Kakbych mohla ráda býti,
malitký skřivánče?
otvedechu zmilitka
u kamenný hrádek.
Kdybych pérce iměla,
písala bych lístek;
ty malitký skřivánče,
ty by s niem tam leřal.
Nenie pérce, nenie blánky,
bych písala lístek;
pozdravuj drahého pěniem,
že zdě hořem nyju!

OPUŠČENÁ

Ach, vy lesi, tmaví lesi,
lesi Miletínští!
čemu vy sě zelenáte
v zimě, letě rovno?
Ráda bych jáz neplakala,
nemútila srdce,
a řekněte, dobří ludie,
kto by neplakal zdě?
Kdě mój otčík, otčík milý?
Zahřeben v roveččě.
Kdě moje máti, dobrá máti,
Travka na niej roste.
Ni mi bratra, ni mi sestry,
junošu mi vzechu!